

змісту і речення. Складні речення є зручною формою вираження складної системи наукових понять, установлення певних відношень між ними: причина і наслідок, доведення і висновки тощо. Тому в текстах наукового стилю здебільшого використовуються складнопідрядні речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка: Учеб. пособие для студентов. 3-е изд., стереотип / Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьева, Н.Н. Морозова. – М.: Дрофа, 2001'. - 288с.
2. Аристов Е.А. Английские слова и их употребление / Е.А. Аристов, Д.Н. Барская. – Львов : Світ, 1972. – 390 с.
3. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. / Л. П. Білозерська, Н.В. Возненко, С. В. Радецька – Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. – 232 с.
4. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І. М. Гумовська – Л., 2000. – 186 с.
5. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. 2-ге видання, доповнене. / М. Зубков – Х.: Торгін. 2002 – 448 с.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан // Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: «Нова книга», 2004. – 575 с.
7. Кипнис И.Ю. Грамматические особенности перевода английского научно-технического текста. Грамматический справочник / И.Ю. Кипнис, С.А. Хомченко – Минск: БНТУ, 2010. – 121 с.
8. Корольчук А. Некоторые особенности процесса заимствования лексических единиц / А. Корольчук, Т. В. Хоменко // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – К., 2008. – №2 (9). – С. 123.
9. Мацько Л.І. Стилїстика української мови. / Л.І. Мацько – Львів: Вища школа – 2003. – 462 с.
10. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. / В. І. Мозговий. – Київ . 2006. – 592 с.
11. Шанский Н.Н. Лексика современного русского языка / Н.Н. Шанский. – М.: Высшая школа, 1972. – 124 с.

УДК 811.133.1'367.32

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ СПОНУКАЛЬНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

В.Г. Куликова

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

Стаття присвячена вивченню спонукальних мовленнєвих актів сучасної французької мови. У ході роботи визначено позамовні фактори, які впливають на функціонування спонукальних мовленнєвих актів, встановлено їх комунікативно-прагматичний зміст,

описано причини виникнення додаткових семантичних, стилістичних та прагматичних ознак, які накладаються в процесі спілкування на основне значення спонукального висловлювання.

Ключові слова: спонукальний мовленнєвий акт, прагматичні ознаки, позамовні фактори, мовленнєва поведінка комунікантів, французька мова.

Розвиток сучасного мовознавства засвідчує, що поглиблене вивчення мови як найважливішого засобу спілкування неможливе без звернення до комунікативно-прагматичного аспекту її функціонування. Мовна комунікація як засіб передачі інформації передбачає досягнення взаєморозуміння між людьми і невід’ємна від їх діяльності. Тому природним є підвищений інтерес з боку мовознавців до проблем комунікації та мовленнєвої поведінки комунікантів.

Формулюючи конкретне висловлювання, мовець має на меті інформувати співрозмовника, показати своє ставлення до цієї інформації, певним чином вплинути на людину. Саме реалізація впливової функції мови привертає значну увагу мовознавців. Не залишилася поза увагою й спонукальна функція мови. Адже спонукання як мовленнєвий вплив, при якому діяльність однієї людини вербально регулюється іншою, відіграє значну роль у процесі спілкування, керує взаємовідносинами між комунікантами.

Аналізу спонукання присвячено значну кількість робіт на матеріалі різних мов. Дослідженню підлягали комунікативно-прагматичні властивості спонукання [4; 5; 11]; структурні, семантичні та функціональні особливості мовних засобів його вираження [2; 3; 7; 9]. Дослідження спонукання проводилося й на рівні дискурсу [8; 10]. Проте коло питань, пов'язаних з функціонуванням спонукання та мовними засобами його вираження в сучасній французькій мові, залишилося недостатньо дослідженим. Зокрема, проблема позамовної обумовленості спонукання (підстави, які спричиняють конкретну прескрипцію мовця та умови її застосування), причини виникнення додаткових прагматичних ознак, які нашаровуються на основний зміст спонукання, особливості мовленнєвої тактики комунікантів у конкретних спонукальних ситуаціях та інші все ще не знайшли належної уваги лінгвістів. Вирішенню цієї низки питань і присвячене наше дослідження.

Актуальність роботи зумовлюється загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на вивчення мовних явищ у їх реальному функціонуванні. Комунікативно-прагматичний напрям, що базується на урахуванні соціальних, міжособистісних, індивідуально-психологічних характеристик учасників комунікативного акту в конкретних умовах його перебігу, передбачає дослідження спонукальної функції мови крізь призму їхньої ролі в регулюванні людської поведінки.

Метою дослідження є встановлення особливостей спонукання як одного з явищ вербального регулювання людської поведінки шляхом виявлення комунікативно-прагматичних властивостей спонукальних мовленнєвих актів сучасної французької мови.

У ході спільної діяльності люди постійно регулюють поведінку одна одної за допомогою мовлення. Спілкуючись, комуніканти передають різні

думки, ідеї, волевиявлення, висловлюють свої почуття, наміри, бажання тощо і тим самим впливають один на одного. Мовленнєве спілкування існує, таким чином, в основному, у формі мовленнєвого впливу, під яким і розуміється вербальне врегулювання діяльності однієї людини іншою.

Спонування як феномен, при якому діяльність однієї людини регулюється іншою, виходячи з тієї чи іншої потреби, також є фактором цілеспрямування людських дій. Крім того, феномен спонування пов'язується з наміром мовця вплинути на співрозмовника і певним чином змінити або зберегти існуючий стан речей. Саме бажання, намір мовця зумовлює мету, яка й реалізується у спонуванні.

Отже, основне значення спонування полягає у волевиявленні мовця відносно виконання/невиконання адресатом конкретної дії. Проте спонування відбувається за різних обставин, в різних ситуаціях, які додають основному значенню додаткових інтенційних спрямувань, тобто зумовлюють появу прагматично деталізованіших типів спонування. Мовець, який має певні повноваження і ставить на меті примусити, зобов'язати виконати ту чи іншу дію або прийняти якесь рішення, вдається до наказу, розпорядження, вимоги. Якщо мовець з нижчим соціальним та рольовим статусом має намір спонукати свого співрозмовника до певної дії, він вживатиме менш категоричні висловлювання.

Щоб примусити адресата припинити якусь дію, застерегти від небажаного вчинку, адресант скористається мовленнєвими актами заборони, застереження, іноді, у разі відмови слухачем припинити дію, удається навіть до погрози. Пропозиція, порада вживаються у разі необхідності переконати співрозмовника у корисності, доцільності здійснення певної дії.

Очевидно й те, що один і той самий мовленнєвий акт на різних рівнях комунікації (які зумовлюються відмінними пресупозиціями комунікантів, їх соціальним статусом, роллю та взаємовідносинами, можливістю та необхідністю виконання дії) буде набувати різних смислових відтінків. Так, прохання брата до сестри набуває значення вимоги, коли вона безпідставно звинувачує матір у смерті свого батька:

- Il est mort d'un cancer, corrige Patrick, et Maman est revenue le soigner jusqu'au bout. Sois juste! C'est après que son mal l'a prise... (Chapsal).

Наказ може нашаровуватися значенням поради, застереження, як це видно з наступного прикладу. Дія відбувається під час другої світової війни в окупованій фашистами Франції, над пораненою на вулиці жінкою схилився її чоловік, не знаючи, що робити. Наказуючи чоловіку негайно перенести поранену в безпечне місце, черниця тим самим застерігає свого співрозмовника та його дружину від ризику, що їх побачить німецький патруль:

- J'entendais quelqu' un murmurer: "Mon Dieu! Que s'est-il donc passé?" Puis un pas dans mon dos me fit sursauter. Une jeune religieuse aux grands yeux clairs, écarquillés par l'effroi, passait la main sur les joues de Katharina: "Vite! On va l'emporter tous les deux. Il ne faut pas que la patrouille la trouve..." (Avril).

В іншому прикладі, пропонуючи матері замінити її біля хворого батька, син разом з тим радить їй відпочити і трохи пройтися:

- *Je peux rester, va te reposer.*
- *Je n'en ai pas envie.*
- *Alors va marcher, ça te fera du bien* (Chapsal).

Що з до ознак, які покладено в типологію спонукання, то, аналізуючи його природу, умови застосування прескрипції та успішності здійснення мовленнєвих актів, ми вважаємо за найбільш вагомі та принципові для аналізу спонукальних типів такі:

- 1) залежність/незалежність адресата спонукання від мовця;
- 2) обов'язковість/необов'язковість адресата спонукання виконувати дію;
- 3) зацікавленість мовця/адресата у виконанні дії;
- 4) спрямованість спонукання на користь мовця/адресата;
- 5) урахування мовцем можливої реакції адресата на спонукання.

Пояснимо наші міркування відносно кожної з цих ознак.

Ознака залежності/незалежності адресата спонукання від мовця зумовлюється стосунками між учасниками комунікативного акту, які будуються на соціальному та рольовому статусі останніх. Зрозуміло, що людина з вищим соціальним або рольовим статусом в силу своїх повноважень ставить, певною мірою, людину з нижчим статусом в свою залежність. Так, охоронець маяку-музею має право вимагати у дітей, які відвідують музей, дотримуватися певних правил поведінки:

- *Les enfants, dit le gardien, vous montez les premiers, sans vous bousculer et sans crier* (Avril).

Статтєво-вікові характеристики комуні кантів також певним чином впливають на міжособистісні стосунки. Загальноприйнято, що людина похилого віку заслуговує на повагу до себе, на пошану. Літня людина має, з її точки зору, підстави (життєвий досвід, похилий вік) вимагати від молодших за віком виконання певної дії або її заборони:

- *[...] auparavant je voudrais évoquer quelques autres traits caractéristiques du roi Volodymir que notre cher père Diomède n'a pas osé signaler. J'espère que les dames n'en seront point choquées?*

- *Vous n'avez pas l'intention d'être vulgaire? La duchesse Eudokia mettait Vosmyslav en garde* (Witochynska).

Іноді впевнена в собі літня людина може ігнорувати поради, застереження, рекомендації молодшої за себе і чинити дію на свій розсуд.

Стать людини також відіграє значну роль в діяльносних відносинах. Стать є етнокультурологічною категорією і не однаково трактується у різного типу суспільствах. Відомо, що в деяких країнах Сходу стать людини відіграє дуже значну роль. Особливо це стосується мусульманських країн, де жінка не має права голосу, і вже те, що вона жінка, ставить її в залежність від чоловіка.

Статтєвий статус позначається на особливостях мовленнєвої поведінки. Так, в силу поширених норм етикету жінка може просити/вимагати поступитися місцем у міському транспорті, не вживати нецензурних слів та ін.

Крім того, стосунки комунікантів можуть зумовлюватися рисами характеру комунікантів, їх емоційним станом. Наприклад, ураховуючи пригнічений настрій співрозмовника (його сум, страждання) або, навпаки, нервовий напад, мовець з вищим статусом скоріше вдасться до прохання або поради виконати певну дію, ніж до наказу або вимоги:

- Il n'est pas tolérable, mademoiselle, que vous soyez chahutée comme vous l'êtes. Mon intention est d'écrire à l'autorité de tutelle un rapport circonstancié vous concernant.

C'en était trop. J'ai saisi la boîte de craies de couleurs qui se trouvait sur le bureau, à ma portée, et je l'ai lancée rageusement à travers la salle où elle est allée s'écraser sur le mur du fond. Après, j'ai pris la brosse à effacer, une equerre, un compas, toutes les autres craies du tableau noir, et j'ai jeté tout ça par terre avant de le piétiner.

- Mademoiselle Broussegoutte! Maîtrisez-vous, je vous prie! (Georges).

Так само адресат спонукання зважає на характер мовця, його вади та хибі і радше виконає волевиявлення мовця (навіть неправомірне або необгрунтоване), аніж буде йому заперечувати і накликати на себе його гнів.

Il lui fallait avant tout reprendre ses esprits. Il fumait, à petites bouffées rapides, comme s'il buvait de l'eau. Dans la chambre des enfants, la radio hurla soudain, et Kouzma tressaillit.

- Fermez-la!

Les enfants se détachèrent du fourneau et, sans modifier l'ordre de leur alignement, se traînèrent dans la chambre l'un après l'autre. La voix se tut. (Raspoutine).

Необхідно підкреслити ще один важливий аспект. Залежність адресата від мовця не завжди зумовлюється соціально-рольовими стосунками комунікантів. Співрозмовники можуть бути й рівноправними, тобто, знаходитися в однаковому соціальному та ситуативно-рольовому статусі. Проте, на момент, коли людина звертається із проханням, благанням до когось щось зробити, вона залежить від волі адресата і тим самим підпадає під залежність від свого співрозмовника.

Крім того, в процесі спілкування ознака залежності від співрозмовника в силу певних ситуативних умов може переходити від одного комуніканта до іншого. Так, в ситуації «клієнт – водій таксі» останній знаходиться в рольовій залежності, оскільки конкретна дія – відвезти пасажирів за зазначеною адресою – є для нього обов'язковою. Проте, коли адресата спонукають до дії, яка не входить до кола його обов'язків (клієнт просить водія таксі купити йому квиток), він не бажає здійснювати дію. А мовець, котрий дуже зацікавлений у виконанні дії, вдається до мовленнєвого акту прохання, і, таким чином, сам залежить від адресата спонукання:

Je rentre à l'hôtel, je prends mes médicaments, je fais mes bagages, je règle ma note, j'appelle un taxi.

- A la gare.

Le taxi s'arrête devant la gare, je dis au chauffeur:

- *Allez acheter mon billet pour la ville de K. Je suis malade.*

Le chauffeur dit:

- *Ce n'est pas mon travail! Je vous ai transporté jusqu'à la gare.*

Descendez. Je ne veux pas d'un malade.

Il pose ma valise sur le trottoir, il ouvre la portière de mon côté:

- *Sortez de là. Sortez de ma voiture.*

- *Je vous en prie (Kristof).*

Як бачимо, соціальний та ситуативно-рольовий статус комунікантів, їх емоційний стан зумовлюють ознаку залежності/незалежності адресата спонукання від мовця і відіграють значну роль у формуванні спонукання. Ознака залежності адресата є характерною для мовленнєвих актів наказу, вимоги, розпорядження, команди та заборони. Характерна вона й для дозволу, оскільки, очікуючи дозвіл на виконання певної дії, один з комунікантів (адресат) залежить від волі іншого. Прохання, благання притаманна ознака залежності мовця, який просить, благає адресата виконати конкретну дію. Адресат спонукання не залежить від адресанта в комунікативних актах пропозиції, запрошення, поради, рекомендації, застереження.

Ознака залежності/незалежності адресата від мовця зумовлює характер обов'язковості/необов'язковості адресата спонукання щодо виконання дії. Ця ознака розуміється нами як попередня умова успішного здійснення спонукального акту. Соціальна та рольова залежність адресата від мовця або об'єктивна необхідність конкретної дії спричиняє обов'язкове виконання цієї дії адресатом. Так, небіж не може відмовитися від виконання дії, яку накладає на нього тітка як в силу об'єктивної потреби, так і в силу соціального статусу мовця (тітка – небіж, старший вік тітки):

Tante Martine est revenue dans la chambre, elle portait dans ses bras la petite Emilie qui gazouillait et elle l'a calée sur les genoux de Caroline en faisant:

- *Allez, les amoureux, occupez-vous de bébé pendant que je vais acheter du pain (Georges).*

Проте, треба зауважити, що обов'язковість у виконанні дії передбачається не тільки адресантом. Адресат спонукання також повинен усвідомлювати обов'язковість виконання волевиявлення мовця в силу свого становища, або в силу об'єктивної необхідності.

Взаємна незалежність комунікантів, відсутність об'єктивних чинників, які сприяли неодмінному здійсненню дії, призводить до необов'язкового виконання дії, коли її реалізація залежить від волі та бажання адресата:

J'allais partir quand Cécile se précipita vers moi. Me prenant par les épaules, elle s'écria: "Ne t'en va pas, je t'en prie!"

- *Il faut que je parte, Cécile. Tu te souviens, on avait dit qu'après la guerre, j'essaierais de retrouver les parents de Katharina (Avril).*

Аналізуючи цю ознаку, слід додати, що обов'язковість виконання дії адресатом не завжди веде до її здійснення. Йдеться про випадки, коли наказ, вимога, або, навіть, команда не завжди можуть бути виконані в силу форс-

мажорних обставин (стихийні лиха, пожежі, екстремальні погодні умови, війна). Так, наприклад, під час воєнних дій адресат зобов'язаний виконувати накази та команди свого командира, проте ряд причин (ворог, відсутність зброї, поранення) заважають йому здійснити отримане спонукання.

Таким чином, обов'язковість/необов'язковість адресата спонукання виконувати дію зумовлюється відносинами між учасниками комунікації. Різний соціальний та рольовий статус комунікантів зумовлює появу асиметричних відносин між ними. Залежність адресата від мовця, а також об'єктивна необхідність конкретної дії призводить до обов'язкового виконання дії адресатом (мовленнєві акти наказу, вимоги, розпорядження, команди, заборони). Симетричні відносини між комунікантами, а також відсутність крайньої необхідності у виконанні дії призводять до необов'язкового її здійснення адресатом. В таких випадках реалізація дії залежить від волі адресата (мовленнєві акти прохання, благання, пропозиції, запрошення, поради, рекомендації, застереження).

Ознака обов'язковості/необов'язковості адресата спонукання виконувати дію відсутня в ситуації дозволу, оскільки саме ініціатива з боку адресата, його зацікавленість у дії зумовлює цей комунікативний акт.

Людина, вдаючись до спонукання іншої, реалізує свій намір, бажання і тому має певну зацікавленість у здійсненні свого волевиявлення.

Il dit, de sa grosse voix mâle:

- *C'est toi, Laurent? Qu'est-ce que tu veux?*

- *Te parler, me promener. Tu ne te couches pas tout de suite?*

- *Fichtre non. Et alors?*

- *Viens te promener avec moi (Duhamel).*

Спонукання виникає і в інтересах адресата. Зацікавленість адресата у виконанні дії прогнозується мовцем, проте, не завжди сприймається/розуміється співрозмовником:

- Dépêche-toi, tu vas être en retard! me crierà, dans cinq minutes, tante Honorine, feignant d'ignorer que le collègue est à deux pas et qu'il est parfaitement inutile de s'y rendre trop longtemps à l'avance (Georges).

Виконання певної дії в своїх інтересах передбачає і сам адресат (порада, застереження, які адресат із вдячністю приймає, дозвіл, пропозиція, запрошення тощо):

Elle qui n'était jamais en retard, elle arriva à l'école quand la classe avait commencé. Tout le monde la regardait: elle gagna sa place et dit calmement: "J'ai perdu mon cartable, avec tous les livres et les cahiers..." [...] La voisine de Martine, une petite blonde, Cécile Donzert, la fille de la coiffeuse, lui souffla: "Je t'en donnerai un, de cahier, d'avant -guerre, un beau... viens à la maison après la classe..." Ce fut là le début d'une amitié pour la vie (Triolet).

Спонукання може відбуватися і в інтересах обох комунікантів. Так, застереження адресата від небажаного вчинку або попередження його про щось

небезпечно відбувається як в інтересах адресата, так і в інтересах мовця, який сам зацікавлений у тому, щоб із співрозмовником не скоїлося нічого поганого:

- *C'est une vipère, sois prudente avec elle! Je ne sais pas encore pourquoi, mais elle te hait et peut devenir dangereuse. Mieux vaut l'éviter mais en aucun cas ne lui montrer ta défiance...*

- *Oui, ma Tante, c'est ce que j'ai ressenti moi aussi* (Witochynska).

Пропозиція або запрошення найчастіше здійснюються в інтересах обох комунікантів:

- *Donne-moi la main, je vais t'emmener dans les rues que tu aimes* (Calaferte).

Отже, у виконанні певної дії може бути зацікавленим мовець, адресат або адресат і мовець разом. Ознака зацікавленості мовця у виконанні дії характерна для наказу, вимоги, розпорядження, заборони, прохання, благання. Спонування в інтересах адресата (як з точки зору мовця, так і самого адресата) зумовлює мовленнєві акти пропозиції, запрошення, поради, застереження, дозволу.

Зацікавленість мовця вимагає певних зусиль з його боку, аби його волевиявлення здійснилося. Зацікавленість адресата завжди сприяє виконанню спонування.

Висловлювання спонування призводить до виконання певної дії, до отримання певного результату. Мовець передбачає, планує цей результат на користь – «бенефактивність» (за термінологією А.В.Бондарко [6, ст.82]) – певного учасника спонукального акту. «Суб'єкт «корисності» є обов'язковим учасником імперативної ситуації» [1, ст.7].

Ознака здійснення дії на користь адресата або мовця, адресата і мовця є також важливою ознакою для типології спонування, оскільки корисність дії, її спрямованість на певного учасника комунікативного акту зумовлює появу того чи іншого спонукального типу. Так, удаючись до прохання, мовець, насамперед, домагається виконання дії на свою користь:

- [...] *Cependant je voudrais vous demander quelque chose. Connaissez-vous, au bout de l'île, le phare des Baleines? [...] J'aimerais y aller demain. Pourriez-vous me servir de guide?* (Avril).

Висловлюючи раду, застереження, дозвіл, запрошення та ін., мовець ураховує здійснення дії на користь адресата висловлювання:

- *Miss Lafeuille vous attend à côté du bassin, dit Maggie, si vous me permettez un conseil, vous feriez bien de remettre vos chapeaux et d'enlever vos vestes, il n'y a pas d'ombre* (Merle).

Проте потрібно зауважити, що корисність дії для адресата не завжди ним усвідомлюється. Так, дочка-підліток не розуміє, чому мати не схвалює її бажання ходити на нічні дискотеки і вважає безпідставними застереження своєї матері:

- *On va danser, c'est tout! Je suis avec Eugène, Maryse et Pierre.*

- *Dancez, mais ne rentrez pas tard. Quittez les lieux avant que la mauvaise fête ne commence, c'est tout ce que je te demande... Tu comprends?* (Chapsal).

Таким чином, поняття бенефактивності пов'язано з появою нової ситуації на користь або мовця (наказ, вимога, розпорядження, прохання, благання), або адресата мовлення (пропозиція, запрошення, порада, застереження, дозвіл). Ця користь та її спрямованість прогнозується мовцем і впливає як на характер спонукання (зумовлює появу того чи іншого спонукального типу), так і на вибір мовних засобів його вираження.

Крім прогнозування мовцем зацікавленості, корисності того чи іншого типу спонукання, необхідним є врахування реакції адресата на спонукальне висловлювання. Передбачувані мовцем небажання, незгода адресата виконувати дію, або, навпаки, намір її продовжувати призводить до того, що мовець вживає більш категоричні або інтенсивні типи спонукання. Так, замість прохання щось здійснити мовець вдається до благання:

La semaine précédente, j'avais fait plancher mes étudiants sur un sujet qui demande plusieurs années de réflexion. Au bout de deux heures, je leur avais arraché les copies des mains.

- Mais attendez, j'ai pas fini ma phrase, m'avait supplié Aurélie (Murail).

Замість прохання не робити певної дії до категоричної заборони цієї дії:

Pâle de rage, Rosé le lui avait littéralement arraché de la tête: -Ca, c'est à moi!...

- Mais Maman, c'est juste pour que mon rinçage ne dégouline pas partout.

-Tu me l'abîmes!

- Mais je te le nettoierai après... Tout de suite, si tu veux...

- Non, pas toi...

[...] Quand Sophie, la tête enveloppée dans une serviette-éponge, était venue vérifier si son étrange crise lui était passée, Rosé lui avait jeté: "N'y touche jamais plus!" (Chapsal).

Отже, врахування мовцем небажання, незгоди адресата виконувати дію або, навпаки, намір її продовжувати, зумовлює використання мовцем більш категоричних (вимога, заборона) або інтенсивних (благання) типів спонукання.

Таким чином, такі ознаки як залежність/незалежність адресата спонукання від мовця, обов'язковість/необов'язковість адресата спонукання виконувати дію, зацікавленість мовця або адресата у виконанні дії, спрямованість спонукання на користь мовця або адресата та врахування мовцем можливої реакції адресата на спонукання вважаються нами принциповими диференційними ознаками типології спонукання, оскільки кожна з них сприяє розмежуванню тих додаткових змістовних нашарувань, які накладаються на основне значення спонукання – вплинути на діяльнісну поведінку людини – і, певним чином, спричиняють появу того чи іншого типу спонукання.

Крім виділених нами прагматичних ознак спонукання на появу того чи іншого спонукального типу значною мірою впливають ще такі фактори як:

– ступінь знайомства комунікантів;

– відношення між учасниками мовленнєвої інтеракції

(дружні/фамільярні/інтимні);

– офіційність/неофіційність умов спілкування.

Механізм породження та функціонування спонукання досліджується у різних комунікативних ситуаціях, і зазначені фактори також є необхідними для більш повного аналізу спонукальних мовленнєвих актів.

Різноманітність значень спонукання виникає внаслідок різного ступеня впливу на співрозмовника. У нашому дослідженні ми робимо спробу визначити і розглянути спонукальні мовленнєві акти відповідно до їх категоричності.

Категоричність висловлювання зумовлюється позамовним контекстом його функціонування. До факторів, що визначають категоричність спонукання, слід, на нашу думку, віднести:

1) обов'язковість/необов'язковість адресата спонукання виконувати дію, що зумовлюється відносинами між учасниками комунікації, а саме їх соціальним та рольовим статусом;

2) бажання/небажання адресата спонукання виконувати дію. Цей фактор пов'язується із необхідністю виконання дії. Небажання або незгода адресата виконувати необхідну дію, або, навпаки, необґрунтоване спонукання спричиняють зростання інтенсивності та категоричності волевиявлення мовця;

3) ставлення спонукаючого до дії. Мовець може домагатися виконання дії у своїх інтересах, або ж вважати її здійснення корисним чи необхідним для адресата. Корисність та її спрямованість прогнозується мовцем і впливає на характер спонукання. Так, при великій зацікавленості мовця у виконанні дії інтенсивність та категоричність його волевиявлення зростає.

Таким чином, розмежовуючи зміст спонукання за зазначеними диференційними ознаками, ми виділяємо такі дві групи спонукальних мовленнєвих актів.

1. Категоричні спонукальні акти, для яких характерними ознаками є залежність адресата від мовця, обов'язковість виконання дії адресатом в силу об'єктивної необхідності або в силу домінуючого статусу мовця, правомірність мовця вимагати здійснення конкретної дії, зацікавленість мовця у її виконанні та її спрямованість на користь мовця. До цієї групи належать команда, наказ, вимога, заборона, розпорядження.

2. Некатегоричні спонукальні акти: прохання, блага, запрошення, пропозиція, порада, застереження, рекомендація, дозвіл. Основною ознакою цих типів є те, що право виконати належну дію залишається за адресатом.

Отже, одержані результати проведеного дослідження дозволили нам глибше зрозуміти природу та мовний механізм спонукання і дійти таких **висновків**. Спонукання як діяльнісно-комунікативний феномен, що чинить вербальний вплив на поведінку іншої людини, зумовлюється наміром мовця змінити або зберегти існуючий стан речей. Мовець, удаючись до спонукання, впливає на мислення, свідомість співрозмовника, прагне викликати в нього відповідні емоції, почуття, бажання щось зробити, або, навпаки, запобігає виконанню дії.

Проведене дослідження засвідчує, що спонукання зумовлюється не лише власним бажанням мовця чи його усвідомленням необхідності змінити/зберегти

існуючий стан речей. Спонування також виникає внаслідок реакції мовця на певну ініціативу адресата (реакція на запит/прохання щось зробити, певні дії адресата) або на інше спонування.

Спонування відбувається за різних обставин, які додають основному його значенню додаткових інтенційних спрямувань та зумовлюють появу і функціонування різних спонукальних актів. Такі позамовні фактори, як: інтенція мовця, обов'язковість/необов'язковість адресата спонування виконувати дію, правомірність/неправомірність мовця вдаватися до спонування, зацікавленість мовця або адресата у виконанні дії, спрямованість спонування на користь мовця або адресата, урахування мовцем можливої реакції адресата на спонування, соціально-рольовий статус комуні кантів, офіційність/неофіційність умов спілкування, ступінь знайомства співрозмовників, психологічно-емоційні відношення між ними тощо сприяють розмежуванню додаткового змісту, який накладається на основне значення спонування, появі та функціонуванню різних його типів.

Вивчення спонування, як однієї з передумов людської діяльності, є в усі часи актуальним. Перспективним вбачається подальше дослідження спонукальної функції мови, вербальної її реалізації в рамках різних наук і лінгвістичних напрямків (соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, порівняльного мовознавства і ін). Так, цікавими та змістовними постають питання особливостей побудови спонукальних висловлювань в залежності від статевої приналежності та психічно-емоційного стану комунікантів. Крім того, потребують теоретичної розробки питання порівняльного вивчення (французька мова – українська мова) структурно-семантичних і комунікативних особливостей спонукальних висловлювань, їх прагматичної еквівалентності при перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимова Т.Г. Бенефактивность и способы ее выражения в английских императивных высказываниях / Т.Г.Акимова // Императив в разноструктурных языках: Тезисы докладов конф. «Функционально-типологическое направление в грамматике. Повелительность». – Л. – 1988. – С. 7-9.
2. Бабаханова С.Н. Побудительные предложения в современном английском языке: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / С.Н.Бабаханова. – Тбилисский гос. ун-т. – Тбилисси, 1983. – 26с.
3. Бабкина Л.Г. Вопросительные и побудительные предложения в системе гипотаксиса (на материале современного немецкого языка): автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Л.Г.Бабкина. – Ленинград. гос. ун-т. – Л., 1980. – 20 с.
4. Бережан Л.В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Л.В.Бережан. – Чернівці, 1997. – 194 с.
5. Блинушова Г.Е. Взаимодействие вербальных и невербальных факторов при реализации побуждения в современном немецком языке: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.4 / Г.Е.Блинушова. – Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 1994. – 21 с.
6. Бондарко А.В. К анализу категориальных ситуаций в сфере модальности: императивные ситуации / А.В.Бондарко // Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука. – 1990. – С. 80-89.

7. Любимов А.О. Средства выражения побуждения в современном португальском языке: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.05 / А.О.Любимов. – АН СССР. Ин-т языкознания. – М., 1984. – 20 с.

8. Нікульшина Т.М. Інформаційна стратегія у спонукальному дискурсі (на матеріалі англійської мови): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Т.М.Нікульшина. – Київськ. держ. лінгв. ун-т. – К., 1998. – 16 с.

9. Полищук Е.В. Сопоставительный анализ вариативных рядов высказываний, выражающих значения требования и просьбы, в русском и английском языках: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.20 / Е.В.Полищук. – Моск. гос. ун-т. – М., 1988. – 24 с.

10. Ряполова Л.Г. Аргументация в спонукальном дискурсе: дис... канд. филол. наук: 10.02.4 / Л.Г.Ряполова. – К., 1993. – 192 с.

11. Шевченко Н.А. Семантика и прагматика побудительного микродиалога в современном английском языке: дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Н.А.Шевченко. – К., 1984. – 210 с.